

Åpent møte
Tanum Kretslag, 16.4.91
Arbeiderpartiets
kampanjeuke for miljø

EUROPA OG MILJØET VÅR - et felles ansvar

Gro Harlem Brundtland

Grunnplanet i Arbeiderpartiet har pekt ut tre satningsområder for partiets og Regjeringens politikk i tiden fremover:

Vi vil få ned den altfor høye arbeidsledigheten og sikre et varig og trygt grunnlag for sysselsettingen;

Vi vil bedre oppvekstvilkårene for barn og unge, og hjelpe de barnefamiliene som er i en vanskelig økonomisk situasjon;

Og vi vil styrke arbeidet for natur og miljø, ved å ta vare på våre naturressurser og skape en bærekraftig utvikling lokalt og globalt.

Tidligere i vinter har vi hatt kampanjeuker for de to første av disse områdene, og vi er nå inne i kampanjeuka for miljøet. Gjennom ulike arrangementer sentralt og lokalt settes miljøspørsmålet på dagsordenen, for å styrke oppmerksomheten om de utfordringene vi her står overfor, og for å øke engasjementet i det miljøpolitiske arbeidet. Ingen bør lenger være i tvil om at noe må gjøres, og at det bare er gjennom politisk beslutninger

og tiltak - i hvert enkelt land og på tvers av landegrenser - at vi kan ha håp om å komme på rett miljøkurs inn i det neste århundret.

For vi har ikke noe valg, og vi har liten tid å miste. Truslene mot naturmiljøet er stadig tydeligere. Noen kan vi se og oppleve helt innpå kroppen - gjennom luft- og vannforurensninger, utarmede fiskevann, skader på skog og planter og truede dyrearter. I Sør-Norge er f.eks. alle sjøer og elver i et område på over 18.000 kvadratkilometer praktisk talt fisketomme, og over halvparten av dem har faktisk blitt det siden midten av 1970-årene. Astma- og allergiplagene, som øker i omfang, settes også i samband med miljøforurensningene.

Men mange av de alvorligste miljøtruslene er ikke til daglig innenfor vår synsrand - dels fordi de utspiller seg andre steder i verden, dels fordi de vil komme til full utfoldelse om noen år. Flere utviklingsprosesser er i gang som vi må få snudd, mens det ennå er tid. I forrige uke fikk vi nye vitenskapelige varsler om at ozon-laget i stratosfæren er i ferd med å svekkes; eller som når det ble meldt at naturen i Sør-Norge rammes svært hardt av den sure nedbøren fra utslippene i Europa. Vi har også målinger - helt tilbake til 1861 - som tyder på at middeltemperaturen på jorda øker, og at vi kan stå overfor den såkalte drivhuseffekten. Det vil si at solvarmen slipper til utenfra samtidig som varmestrålingen fra jorda fanges opp og varmebalansen forrykkes. Derfor blir det - slik mange forskere og det internasjonale klimapanel frykter - smått om senn varmere og varmere på jorda.

Her og på en rekke andre fagfelter bringer vitenskapen frem ny og urovekkende kunnskap om hvilke farer jordas folk, naturen og miljøet står overfor. Mange av de usynlige forandringene som ennå ikke rammer oss selv med full tyngde, vil - dersom ikke noe drastisk blir gjort - med stor sannsynlighet kunne tippe i virkelig gal retning, og true tilværelsen for våre etterkommere. Stilt overfor disse truende utsiktene, må vi legge føre-var-

prinsippet til grunn for våre beslutninger: Vi må treffe tiltak til beste for kommende generasjoner, selvom vi ikke har full vitenskapelig kunnskap om skadenes karakter og omfang.

For utsiktene er truende. Vi kan få oppleve at verdenshavene stiger og at ørkenområdene vokser. Dette vil gi dramatiske virkninger for matvareproduksjonen og bosettingsmønstrene, spesielt i den tredje verden. Vi trenger derfor ikke mye fantasi til å se for oss de mulige sosiale og politiske konsekvensene av dette, i form av fattigdom, sultkatastrofer, uro og store folkegrupper på vandring.

Mye kan dessverre tyde på at vi allerede er på vei inn i en slik ond sirkel. Til tross for at verdensøkonomien har vokst gjennom hele 80-tallet, blir det stadig flere mennesker i verden som ikke har nok mat, som mangler tak over hodet, og som lever under fattigdomsgrensen. I slike situasjoner, hvor kampen for å overleve fra den ene dagen til den neste blir det viktigste, vil behovet for å bevare naturmiljøet ofte bli satt i annen rekke - med økende avskoging, jorderosjon og også tap av biologisk mangfold som resultat. I flere landområder, og særlig i Afrika, er situasjonen allerede kritisk.

Dette er virkninger og utsikter som vi i den industrialiserte verden og Europa ikke kan distansere oss fra eller lukke øynene for. For det er først og fremst i den rike, vestlige verden at vi finner mange av årsakene til disse globale truslene. Klimaendringene er i høy grad et resultat av industrilandenes utslipp av forbrenningsgasser, med CO₂ som den mest kjente og viktigste kilden. Og ansvarsforholdet er klart nok, når vi vet at industrilandene samlet sett har en fjerdedel av jordas befolkning, mens de samtidig står for hele 75% av CO₂ utslippene på verdensbasis. Derfor vil Europa stå helt sentralt i det globale miljøarbeidet i 1990-årene, og Norge må forholde seg aktivt til den politiske samarbeidprosessen vi nå ser utvikle seg både innen EF, mellom EF og EFTA, og mellom de øst-europeiske og vest-europeiske landene.

Denne samarbeidsprosessen er en historisk sjanse, fordi kampen for miljøet er en internasjonal oppgave hvor solidaritet og handlingsevne må strekkes på tvers av landegrensene; vi må se sammenhengene mellom livsform og levevaner i vår del av verden og truslene mot det globale livsmiljøet. De fattige landene og våre etterkommere er helt avhengige av hvordan vi innretter vår hverdag, og hvordan vi velger å videreutvikle vårt produksjonsliv og våre forbruksmønstre. Miljøet er et felles ansvar, og vi må alle innstille oss på å ta vår del av omstillingene som trengs for å snu de negative utviklingstrekkene.

Det politiske grunnlaget for å realisere dette ansvaret - og få det omgjort til konkrete, resultatgivende handlinger - må skapes gjennom økt miljøbevissthet, endrede holdninger og nye adferdsmønstre. Som enkeltpersoner må vi bli våknere for de miljømessige følgene av våre handlinger, f.eks. når vi stilles overfor valg mellom bruk av egen bil eller kollektivtransport. På handlerundene kan vi bli flinkere til å passe på at varene vi kjøper er miljøriktige; og på kjøkkenet og i husholdningen kan vi sortere og forsyne avfallet av vårt eget forbruk slik at det lett kan samles inn og håndteres på forsvarlige måter. Interessen for resirkulering av glass og papir viser f.eks. at folk flest gjerne vil bidra, så sant forholdene legges til rette for det i lokalmiljøene.

Her er det vi som politikere må inn på banen og sørge for ordninger som gjør det lettere for oss alle å endre våre vaner og uvaner - i vår hverdag preget av plast, kjemikalier, papiravfall, brukte batterier, glass, utrangerte husholdningsmaskiner og utkjørte biler. Derfor mener Regjeringen det nå er på høy tid å gjøre en kraftinnsats på avfallsområdet, gjennom panteordninger, systemer for retur og kildesortering, og gjennom samarbeid med industrien og mellom staten og kommunene.

Mens den individuelle ansvarsfølelsen er avgjørende for å styrke det politiske grunnlaget for handling, er evnen til å samarbeide

og inngå allianser avgjørende for å oppnå resultater. Alle politiske plan og alle samfunnssektorer må trekkes med i en samlet innsats. Miljøpolitikken er ikke lenger en oppgave som vi kan henwise til Miljødepartementet alene å skulle ta seg av; også Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet, Landbruksdepartementet og Kommunaldepartementet har f.eks. svært viktige oppgaver å skjøtte. Da miljøvernministeren i går presenterte kampanjeuka for pressen, opptrådte han ikke alene på vegne av Regjeringen - men sammen med samferdselsministeren, landbruksministeren og olje- og energiministeren.

Det er heller ikke slik at næringslivet og interesseorganisasjonene kan henwise jobben til myndighetene, og stille seg opp som tilskuer til den miljøpolitiske prosessen. Her er det bare de brede alliansene som kan føre fram, hvor alle grupperinger - ungdom, politiske partier, fagforeninger, bransjeorganisasjoner og bedrifter - ser sitt ansvar og deltar.

Hovedansvaret hviler likevel på politikerne og myndighetene - lokalt, nasjonalt og i de internasjonale fora. Vi er helt avhengige av å bruke offentlige ordninger og reguleringer hvor myndighetene fastsetter miljøstandarder og utslippsgrenser. Og vi trenger økonomiske virkemidler for å stimulere og vri produksjon og forbruk i miljøvennlig retning. Dette siste er begrunnelsen bak forslagene om å avgiftsbelegge en rekke varer og produksjonsprosesser - som illustrert ved CO₂-avgiften.

Her synes det dessverre å være en utbredt misforståelse at avgiftsbruken bare dreier seg om den vanlige, statlige interessen for skatte- og avgiftsinntekter, og at siktemålet er å hove inn flere penger til statskassen. Dette er selvsagt ikke tilfelle. Regjeringen har gjort det klart at vi samtidig med innføringen av miljøavgifter, vil foreslå lettelser i andre typer avgifter - slik at den samlede skattebelastningen ikke øker. Miljøavgiftene har som hensikt å gi oss riktigere priser i forhold til hva produktene og måtene de produseres på, koster oss i form av miljøskader.

La meg ta energi som et eksempel. Det er nær sammenheng mellom energi og miljø. For klimaproblemene vil det spille en vesentlig rolle hvor mye energi det brukes, og om energiforbruket i verden kommer fra kull, petroleum, atomkraft eller fornybare kilder slik som vannkraft og solenergi. Hittil har prisene på energi ikke hatt noen sammenheng med de miljømessige kostnadene de påfører oss og fremtidige generasjoner. En effektiv miljøprising vil gi lavere energiforbruk og stimulere til utvikling av ny, energieffektiv teknologi og overgang til energiformer med mindre miljøbelastninger. Vi har f.eks. nylig innført CO2 avgift for oljevirkksomheten på den norske sokkelen, og resultatet synes nettopp å være at oljeselskapene nå bruker mer oppmerksomhet, tid og penger enn før på å finne fram til ny teknologi som kan redusere CO2 utslippene.

Men det vil ikke hjelpe Norge om vi bare konsentrerer innsatsen om å rydde i eget land. Vi er helt avhengige av at også andre land begrenser sine forurensninger, og at man kommer fram til hensiktsmessige, forpliktende internasjonale miljøavtaler - det være seg på det globale planet i regi av FN, innenfor rammen av et omfattende europeisk samarbeid eller i form av mer separate og såkalte bilaterale avtaler mellom land.

La meg her ta situasjonen på klimaområdet som et eksempel. Forhandlingene om en global klimakonvensjon begynte i Washington i februar i år, og landene tar sikte på å ha en første avtale klar til FNs store konferanse om miljø og utvikling i Brasil i juni neste år. Disse forhandlingene kommer til å bli krevende for de enkelte land, og det hviler som jeg sa tidligere et særlig ansvar på de vestlige landene, hvor både industrien og forbrukerne må belage seg på omstillinger som følge av forpliktelsene som bygges inn i avtalene. Dette gjelder ikke minst for vår bruk av fossil energi slik som kull, olje eller naturgass.

Det overordnede mål for en klimakonvensjon må være å redusere

den totale byrden av drivhusgasser på jordas atmosfære. For å oppnå en global stabilisering eller reduksjon raskest mulig, må vi sette inn tiltakene der hvor vi får størst reduksjoner for hver krone eller hver dollar som settes inn. Her ser vi nå klart at det er behov for en ny generasjon av internasjonale miljøavtaler hvor det er prinsippet om kostnadseffektivitet som legges til grunn, og hvor det - med basis i nasjonale målsettinger, forpliktelser og standarder - åpnes for kjøp eller leie av utslippskvoter mellom land.

Slike kostnadseffektive ordninger vil gi et vesentlig raskere bidrag til å minske belastningene på jordas atmosfære. Poenget lar seg illustrere med et konkret eksempel. Som resultat av en gasskontrakt mellom norske gassprodusenter og et nederlandsk energiselskap vil de årlige reduksjoner av CO₂ utslipp i Nederland bli på ca. 5 millioner tonn, sammenlignet med utslippene fra et alternativt kullbasert anlegg. På norsk side vil denne kontrakten bety en økning av CO₂ utslippene på 0,1 million tonn pr. år - som skyldes avgassing fra produksjons- og transportanleggene. Nettoeffekten på 4,9 mill. tonn CO₂ for det globale miljøet av denne kontrakten taler derfor sitt tydelige språk om at avtalefestede muligheter for å bytte utslippskvoter vil ha svært mye for seg. Produksjonsforhold, teknologisk nivå og naturlige forutsetninger for å få ned de skadelige utslippene er forskjellige fra land til land. Derfor vil det være fornuftig å avløse dagens avtaletyper som går ut på prosentvise reduksjoner i hvert enkelt land, og få på plass et internasjonalt avtaleverk som fremmer miljøet på den best mulige måten på tver av landegrensene.

Regjeringen setter nå mye inn på å arbeide for slike nye internasjonale avtaler. Vi er overbevist om at dette vil være den beste, globale miljøstrategien for 90-årene og det neste århundre. Derfor argumenterer vi sterkt for denne modellen i de internasjonale forhandlingene, i forhold til FN-prosessen og klimakonvensjonen, og overfor EFTA- og EF-landene. Vi har også

lansert modellen i diskusjonen om et all-europeisk energicharter, hvor det er siktemålet at de vest-europeiske og øst-europeiske landene skal samarbeide utviklingen av de europeiske energimarkedet - og hvor hensynet til miljøet blir bygget inn i avtaleverket. Her står vi overfor store, vanskelige oppgaver - ikke minst for å få løst de alvorlige miljøproblemene som utviklingen i de øst-europeiske landene har bragt med seg.

Miljøoppgavene er derfor blant de viktigste grunnene til at vi nå på bredt grunnlag engasjerer oss i den europeiske politiske dialogen - og til at vi sammen med EFTA-partnerne har bragt miljøspørsmålet inn i EØS-forhandlingene. Her har vi problemene konkret på bordet, og vårt mål er at avtalen må sikre retten til å opprettholde og videreutvikle høyere standarder innen helse, sikkerhet og miljø. Her kan EFTA-landene regne med støtte også fra miljø- og fagbevegelsen i Europa forøvrig. Vi vet at Europaparlamentet prioriterer dette høyt, og også EFs miljøpolitikk er i raskt utvikling i riktig retning. Nylig la f.eks. EF-kommisjonen fram forslag om en lovgivningsmodell hvor man skjerper miljøstandardene.

Sett fra Norges synsvinkel vil EØS-avtalen bli et viktig instrument i denne europeiske prosessen. At vi deltar, bidrar til å bringe det europeiske nivået oppover. Tidlig i forhandlingene meldte vi f.eks. at EF's regler for støy og allergi knyttet til leketøy ikke kunne aksepteres av Norge. Vi fikk mulighet til å legge fram våre syn, og resultatet er at EF nå selv endrer reglene slik at de kommer opp på vårt nivå. Denne justeringsprosessen oppover har vi også sett på andre områder som bilavgasser og andre farlige stoffer. Ingen ønsker å fremstå som sinke i miljøpolitikken. Derfor må noen gå foran - og argumentere for forandring. Det bekrefter det vi må venne oss til: Det er gjennom aktivt internasjonalt samarbeid at vi kan påvirke utviklingen til beste for vårt totale miljø så det monner.

Som jeg sa, må imidlertid disse internasjonale tiltakene forankres i nasjonale forpliktelser. I den norske debatten har

enkelt politikere og representanter for industrien krevd at Norge må gå bort fra vår nasjonale målsetting for å begrense utslippene av CO₂, dvs. at utslippene skal stabiliseres på 1989 nivå innen år 2000. Men Arbeiderpartiet vil ikke leke miljøpolitikk på denne måten. Det vil gi helt gale signaler hvis Norge nå, helt alene og på kollisjonskurs med andre europeiske land, skulle gå bort fra de nasjonale mål. Det vil dessuten svekke den rollen vi vil spille i disse prosessene, som en pådriver i arbeidet for en bærekraftig utvikling. Utformingen av nye nasjonale mål kan først skje når vi ser et mønster for nye og mer hensiktsmessige internasjonale avtaler som kan sikre en bærekraftig utvikling og gi en bedre samlet, utnyttelse av landenes energiresurser.

Vi må imidlertid vokte oss vel - både i Norge og i Europa - for ikke å glemme helheten i den globale utfordringen vi her står overfor. Omtrent fire av verdens vel fem milliarder mennesker bor nå i den tredje verden. Siden befolkningstilveksten er langt større i Sør enn i Nord, vil dette forholdstall øke. Det store flertall mennesker i fremtidige generasjoner vil bli født i de fattige land. Dette vil øke miljøskadene og presset på naturressursene. Vi vil få flere økologiske flyktninger og direkte virkninger også for de rike land.

Disse forholdene kan bare endres ved å skape betingelser for bærekraftig utvikling også i sør. Utviklingslandene trenger vår hjelp for å få til dette. Vi har ingen rett eller mulighet til å fortelle de fattige landene at vi har fylt opp den globale avfallskurven, og at de ikke på samme måte som oss kan tømme avfall i den slik vi har gjort frem til nå.

Flere konkrete og omfattende tiltak må derfor settes i verk for å bistå de fattige landene. Vi må finne bedre løsninger på gjeldsproblemet, bl.a. for å unngå at verdifull tropisk regnskog blir hugget ned for å betale renter på lån. I forhandlingene som nå skal forberede Brasil-konferensen må vi komme fram til ordninger med økonomiske tilleggsmidler som gjør

utviklingslandene istand til å utvikle sitt produksjonsliv i bærekraftig retning.

Norge ligger meget høy på listen over økonomisk bistand pr. innbygger til utviklingsland. Regjeringen har dessuten fått oppslutning i Stortinget for et klimafond som skal gjøre det mulig for utviklingsland å påta seg forpliktelser i henhold til en global klimaavtale. Vi må fortsette å gi slik bistand, ikke bare i solidaritet med de fattige, men også fordi det i aller høyeste grad er i vår egen og våre etterkommeres interesse.

Miljøutfordringen er krevende og den vil være det i mange år fremover. Den viser også til fulle hvor avhengig vi nå er av å finne fram til felles løsninger - lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Mange spør, på den annen side, om vi kan ha noe håp om å få snudd utviklingen i tide, og mange er utålmodige og synes den miljøpolitiske prosessen går for tregt.

Til disse og til dere vil jeg svare: Ja, det er håp om at verden vil lykkes. Men det er også mange gode grunner til å vise utålmodighet. For tiden er knapp, og det er mange brikker som ganske raskt må falle på plass. Vi står overfor en nær sagt altomfattende utfordring, hvor behovet for å finne helhetlige løsninger stiller stor krav til de politiske beslutningsprosessene.

Derfor er det så viktig at vi hver og en engasjerer oss i miljødebatten. Det vi nå trenger er nettopp en bred, iderik og offensiv allianse som kan gi tyngde til arbeidet for et bedre miljø. Som det er sagt: I miljøpolitikken må vi tenke globalt og handle lokalt! Men sannenlig må vi også kunne tenke lokalt - og handle globalt?